

УДК 343.1

Користін Олександр Євгенійович,доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0001-9056-5475

Цюприк Ігор Володимирович,доктор юридичних наук,
заступник керівника Апарату Ради Національної безпеки
і оборони України, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0003-2434-5102

Свиридюк Наталія Петрівна,доктор юридичних наук,
професор, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0001-9772-1119

Прокоф'єва-Янчиленко Дарія Михайлівна,доктор юридичних наук, заслужений юрист України,
керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру проблем боротьби з
організованою злочинністю при РНБО України, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0001-6458-5536

ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

*Статтю присвячено проблематиці, пов'язаній із забезпеченням національної безпеки, її розвитком та вдосконаленням. Зосереджено увагу на результатах оп-
line опитування експертного середовища, сформованого з працівників системи
кримінальної юстиції. Проведено оцінювання ризиків поширення загроз у системі
кримінальної юстиції і на основі їх рейтингу та граничних розмірів визначено
найзначніші загрози. Аналіз загроз проведено за відповідним їх групуванням. Оці-
нюючи спроможності системи кримінальної юстиції, акцентовано увагу на враз-
ливостях правоохоронних органів щодо поширення кримінальних загроз. Зроблено
висновки на основі аналізу даних за специфікою діяльності експертних груп.*

Ключові слова: кримінальна юстиція, правоохоронні органи, ризик, загроза,
спроможність, вразливість.

Для будь-якої сучасної розвиненої країни проблема забезпечення національної безпеки досить широка та всебічна, у якій проблематика розвитку та удосконалення займає одне з пріоритетних місць та набуває важливого значення у діяльності правоохоронних органів. Система кримінальної юстиції, перш за все, спрямована на забезпечення реалізації державної політики щодо протидії кримінальним за-
грозам, переживає період значних змін та потребує особливої уваги з боку фахівців та наукової спільноти щодо впровадження ідей у забезпеченні ефективної протидії

© Korystin Oleksandr, Tsiupryk Ihor, Svyrydiuk Nataliia, Prokofieva-Yanchylenko Dariia, 2021

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2021.2\(52\).12](https://doi.org/10.36486/np.2021.2(52).12)

Issue 2(52) 2021

<http://naukaipravoohorona.com/>

загрозам. Сучасні виклики, безперечно, потребують системного розвитку безпекової аналітики, зокрема, стратегічного аналізу за ключовими напрямками безпеки та суспільного розвитку.

Міжвідомчою робочою групою з підготовки пропозицій щодо удосконалення функціонування системи кримінальної юстиції та діяльності правоохоронних органів, створеної розпорядженням Секретаря Ради національної безпеки і оборони України від 16 листопада 2020 року № 81, започатковано проведення стратегічного аналізу з метою формування концептуальних напрямів та завдань щодо подальшого удосконалення системи кримінальної юстиції України. Основні етапи включали:

- розробку опитувальника;
- розробку інструментарію для проведення стратегічного аналізу;
- розробку експертної вибірки;
- проведення опитування в експертному середовищі;
- введення та перевірку даних на логічні помилки;
- підготовку остаточного масиву даних;
- аналітичне опрацювання даних;
- підготовку інформаційно-аналітичної довідки.

В основу аналітичного інструментарію покладено ризик-орієнтований підхід [1; 2], за яким і визначено такі *завдання*:

- ✓ ідентифікація, рейтингування та ранжування ЗАГРОЗ у системі кримінальної юстиції в Україні;
- ✓ аналіз та ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ поширення загроз у системі кримінальної юстиції в Україні;
- ✓ оцінювання СПРОМОЖНОСТІ / ВРАЗЛИВОСТІ системи кримінальної юстиції в Україні щодо мінімізації рівня ризиків поширення ЗАГРОЗ.

Опитування проводилось в режимі ON-LINE шляхом заповнення опитувальника з дотриманням режиму конфіденційності та без розкриття індивідуальних даних опитуваних. Експертне оцінювання відображає власний досвід респондентів та їх обізнаність із врахуванням специфіки (стану) органу (сфери) професійної діяльності.

Опитуванням охоплено працівників системи кримінальної юстиції, правоохоронних органів та закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. До експертного середовища залучено 4551 особу. Генеральна експертна сукупність сформована окремими групами (табл. 1).

Розроблені анкети передбачають виділення окремих груп респондентів за ознаками належності до органу системи, регіону, посади, статі та досвіду роботи в системі.

За результатами перевірки отриманих даних на предмет логічної помилки респондентів, з метою обмеження вибірки найбільш якісними та надійними даними, у базовій сукупності подальшого аналізу залишилось 1752 анкети (38,5 %).

Статистичні обґрунтування процедури обмеження вибірки базуються на тому, що через значний обсяг анкети експерти могли припускати помилки у відповідях, оскільки складність питань і короткий час їх осмислення призводить до нестійкості уваги. Для виокремлення найбільш надійної інформації з отриманих даних було здійснено відбір анкет лише тих експертів, які надавали логічно узгоджені відповіді.

З цією метою під час розроблення анкети у різні розділи були внесені запитання, логічно обґрунтованою відповіддю на які було їх оцінювання у характеристиці “ймовірність” як “висока”. Наприклад, “Гібридні загрози є компонентом гібридної війни”, “загрози у сфері кібербезпеки” тощо.

Таблиця 1

Суб’єкти системи кримінальної юстиції, правоохоронних органів та закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, яких залучено до експертного оцінювання

Суб’єкт	Всього
Луганський державний університет внутрішніх справ	14
Львівський державний університет внутрішніх справ	36
Державне бюро розслідувань	211
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності	31
Міністерство внутрішніх справ України	55
Державна служба України з надзвичайних ситуацій	20
Національне антикорупційне бюро	55
Національна академія внутрішніх справ	65
Національна академія державної прикордонної служби України	21
Національна академія національної гвардії України	28
Національна Асоціація Адвокатів України	62
Національний університет цивільного захисту України	0
Національна поліція України	702
Державна виконавча служба України	4
Офіс Генерального прокурора	61
Одеський державний університет внутрішніх справ	2
Служба безпеки України	6
Харківський національний університет внутрішніх справ	1172
Державна митна служба України	1
Державна міграційна служба України	23
Державна прикордонна служба України	658
Державна судова адміністрація України	193
Державна фіскальна служба України	603
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	33
Донецький юридичний інститут МВС України	10
Всього	4551

Незважаючи на те, що після фільтрування даних залишилося 38,5 % початкової вибірки, **якість результатів суттєво зросла**. Це можна побачити на такому прикладі: відповіді на питання 3.4, яке містить найзначніші загрози, мають такі розподіли у групі тих, хто був відібраний за фільтром відсутності логічних помилок, у порівнянні з тими, хто цей фільтр не пройшов (табл. 2).

Таблиця 2

Результати обмеження вибірки з генеральної експертної сукупності

		Вибірка		Разом
		ненадійна частина	надійна частина вибірки	
3.4. Загрози, пов'язані з поширенням відмивання коштів	низька	15,7 %	2,0 %	14,2 %
	середня	42,7 %	33,3 %	41,7 %
	висока	41,5 %	64,6 %	44,1 %
Разом		100,0 %	100,0 %	100,0 %

Різниця в розподілах є значною: 15,7 % ненадійних експертів вказали на низьку ймовірність прояву загрози, тоді як надійні обрали цей варіант лише у 2,0 % випадків. Варіант “висока ймовірність” був обраний ними у 64,6 % випадків. Ця різниця є не тільки статистично значущою (критерій $\chi^2 = 72.4$, $p < 0.000$), але й величина ефекту є помітною (V Крамера = 0.17, $p < 0.000$). Аналогічні тенденції спостерігаються і щодо інших важливих індикаторів оцінювання (табл. 3).

Таким чином, обмеження вибірки на основі перевірки логічної помилки є статистично значущим, надійним та репрезентативним.

Базовими засадами для реалізації визначених завдань стратегічного аналізу є міжнародний стандарт “Менеджмент ризиків”, імплементований до вітчизняного законодавства, оскільки у 2018 році прийнятий як національний стандарт, – ДСТУ ISO 31000:2018 [3].

Таким чином, аналіз ризику здійснюється за двома характеристиками: ймовірність та наслідки (щодо загрози). Тобто використовується інтегрований показник кількісного вимірювання певного явища.

Ключовими поняттями при цьому є: ідентифікація загроз (ризиків), оцінювання загроз, аналіз ризиків, оцінювання ризиків, граничний розмір ризику, спроможність, вразливість, стійкість.

Таблиця 3

Експертна сукупність за вибіркою

Суб'єкт	Всього	Надійних
Луганський державний університет внутрішніх справ	14	7
Львівський державний університет внутрішніх справ	36	15
Державне бюро розслідувань	211	102
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності	31	15
Міністерство внутрішніх справ України	55	22
Державна служба України з надзвичайних ситуацій	20	12
Національне антикорупційне бюро	55	25
Національна академія внутрішніх справ	65	24
Національна академія державної прикордонної служби України	21	11
Національна академія національної гвардії України	28	15
Національна Асоціація Адвокатів України	62	9
Національний університет цивільного захисту України	0	0
Національна поліція України	702	345

Суб'єкт	Всього	Надійших
Державна виконавча служба України	4	0
Офіс Генерального прокурора	61	1
Одеський державний університет внутрішніх справ	2	0
Служба безпеки України	6	2
Харківський національний університет внутрішніх справ	1172	510
Державна митна служба України	1	0
Державна міграційна служба України	23	7
Державна прикордонна служба України	658	256
Державна судова адміністрація України	193	48
Державна фіскальна служба України	603	297
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	33	24
Донецький юридичний інститут МВС України	10	5
Всього	4551	1752

На основі попереднього аналізу, проведеного робочою групою апарату РНБОУ, ідентифіковано **104 загрози**, що стосуються функціонування системи кримінальної юстиції. Загальна картина достатньо варіативна, що сприймається також як рівень достатності щодо репрезентативності результатів.

Реалізована методологія передбачає оцінювання ризиків поширення загроз за шкалою від 0 % до 100 % та передбачає такі граничні рівні:

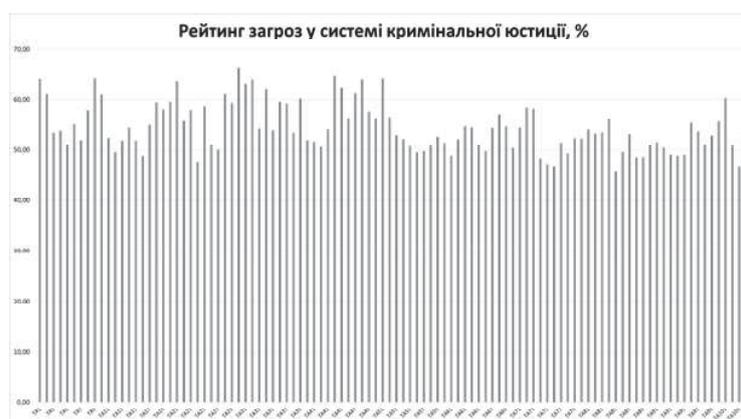
– рівень ризику у зоні вище 60 % – червоний рівень – **найзначніші загрози** (потребують застосування невідкладних заходів щодо зменшення ризику їх поширення);

– рівень ризику у зоні 50–60 % – оранжевий рівень – **значні загрози** (потребують контролю найвищого керівництва);

– рівень ризику у зоні 40–50 % – жовтий рівень – загрози, що потребують уваги, але не першочергові;

– рівень ризику у зоні нижче 40 % – зелений рівень.

Враховуючи визначені граничні рівні ризиків поширення кримінальних загроз, сформовано рейтинг загроз за рівнем ризику (рис. 1).

Прим.: представлений рейтинг і всі наступні результати відображають результати аналізу ризиків на основі інтегрованого кількісного оцінювання **ймовірності** та **наслідків**.

Рис. 1. Рейтинг загроз у системі кримінальної юстиції за рівнем ризику

© Korystin Oleksandr, Tsiupryk Ihor, Svyrydiuk Nataliia, Prokofieva-Yanchylenko Dariia, 2021

Подальший аналіз здійснюється із врахуванням оцінювання ризиків за специфікою експертної групи (суб'єкта системи кримінальної юстиції).

Всього ідентифіковано та оцінено **104** загрози у системі кримінальної юстиції, загальна сукупність яких групується у відповідних узагальненнях:

кримінальні загрози за видами кримінальних правопорушень (розділи ККУ) – 12;

кримінальні загрози за сферами поширення у суспільстві – 12;

загрози, пов'язані з проявом окремих найбільш суспільно небезпечних явищ – 16;

гібридні загрози – 7;

загрози, пов'язані з недосконалістю нормативно-правового забезпечення функціонування системи кримінальної юстиції – 5 підгруп:

– недосконале базове законодавство, що врегульовує діяльність окремого суб'єкта системи кримінальної юстиції (окремого правоохоронного органу);

– недосконалість Кримінального кодексу України – 14;

– недосконалість Кримінального процесуального кодексу України – 10;

– недосконалість Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”;

– недосконалість Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”;

– загрози, пов'язані з ефективністю, реформуванням та організацією діяльності – 11;

– загрози, пов'язані з персоналом та професійною підготовкою – 12.

Важливою характеристикою оцінювання ризиків системи кримінальної юстиції та діяльності правоохоронних органів є оцінювання спроможності [4; 5] щодо протидії ідентифікованим загрозам – це внутрішні фактори, що характеризують різні сторони системи кримінальної юстиції (оцінювання нинішнього фактичного стану).

Загалом ідентифіковано та оцінено **85** індикаторів спроможності. Загальна картина достатньо варіативна, дещо розмита за експертними групами, хоча прослідковується загальна тенденція сприйняття генеральною сукупністю експертного середовища, що потребує деталізації аналізу.

Застосовано алгоритм розрахунку (обґрунтований експериментально) [6], за якого індикатори спроможності при оцінюванні ризику вище 50 % характеризуються позитивним рівнем, а нижче 50 % – негативним (як недостатній рівень) і за змістом більше відповідають вразливості системи.

З усього переліку індикаторів, що характеризують спроможність, переважна більшість їх в зоні ризику, що визначає **лише вразливість** системи кримінальної юстиції та діяльності правоохоронних органів (менше 50 відсотків за шкалою оцінювання від 0 до 100 %).

Діаграма (рис. 2) відображає рейтинг як за середнім з усієї генеральної експертної сукупності кількісним значенням величини ризику щодо спроможності чи вразливості, так і за оціночними значеннями окремих експертних груп. Існує значна варіативність оцінювання ризиків за окремими експертними групами, що є логічним з огляду на фахову специфіку суб'єкта системи кримінальної юстиції (правоохоронного органу). Експертне оцінювання відображає власний досвід респондентів та їх обізнаність із врахуванням специфіки (стану) органу (сфери) професійної діяльності.

© Korystin Oleksandr, Tsiupryk Ihor, Svyrydiuk Nataliia, Prokofieva-Yanchylenko Dariia, 2021

Рис. 2. Рейтинг індикаторів спроможності / вразливості системи кримінальної юстиції

Таким чином, ризики поширення переважної більшості ідентифікованих загроз у оранжевому та червоному секторах. Важливим є врахування того, що діаграма відображає рейтинг за середнім з усієї генеральної експертної сукупності кількісним значенням величини ризику поширення загрози. Водночас значною є варіативність оцінювання ризиків за окремими експертними групами, що є логічним з огляду на фахову специфіку суб'єкта системи кримінальної юстиції (правоохоронного органу).

Хоча і прослідковується загальна тенденція сприйняття СПРОМОЖНОСТЕЙ / ВРАЗЛИВОСТЕЙ генеральною сукупністю експертного середовища, окремі експертні групи за суб'єктами системи кримінальної юстиції випадають із загального тренду, що має своє обґрунтування.

Надзвичайно вразливою визначає систему кримінальної юстиції експертна група Національної асоціації адвокатів України, що, перш за все, може формувати загальну уяву про ефективність правоохоронної діяльності в Україні та системи кримінальної юстиції загалом. Разом з цим, більш спроможною оцінюється діяльність НАБУ у системі кримінальної юстиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Користін О.Є., Свиридчук Н.П. Методологічні засади оцінювання ризиків у правоохоронній діяльності. *Наука і правоохорона*. 2020. № 3. С. 191–197.
2. Прокоф'єва-Янчиленко Д. Оцінювання ризиків та загроз злочинності у забезпеченні кримінологічної безпеки. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні: науково-технічний збірник*. 2012. Вип. 2 (24). С. 29–33.
3. Огляд міжнародних стандартів з управління ризиками 10.08.2018. URL: <http://oppb.com.ua/news/oglyad-mizhnarodnyh-standartiv-z-upravlinnya-ryzkyamu> (дата звернення 01.06.2021).
4. Методика оцінювання спроможності громад, розроблена Мінрегіоном, потребує доопрацювання – АМУ. URL: <https://auc.org.ua/novyna/metodyka-ocinyuvannya-spromozhnosti-gromad-rozroblena-minregionom-potrebuye-doopracyuvannya> (дата звернення 01.06.2021).
5. Про затвердження критеріїв та Методики проведення оцінювання ефективності діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.06.2021).
6. Ковальчук Т.І., Користін О.Є., Свиридчук Н.П. Гібридні загрози у секторі цивільної безпеки в Україні. *Наука і правоохорона*. 2019. № 3 (45). С. 69–79.

© Korystin Oleksandr, Tsiupryk Ihor, Svyrydiuk Nataliia, Prokofieva-Yanchylenko Dariia, 2021

REFERENCES

1. *Korystin, O.Ye., Svyrydiuk, N.P.* (2020) Metodolohichni zasady otsiniuvannia ryzykiv u pravookhoronnij diial'nosti. "Methodological Principles of Risk Assessment in Law Enforcement". Science and Law Enforcement 3, 191–197. DOI:10.36486/np.2020.3(49).19 [in Ukrainian].
2. *Prokofieva-Yanchylenko, D.* (2012) Otsiniuvannia ryzykiv ta zahroz zlochynnosti u zabezpechenni kryminolohichnoi bezpeky. "Assessment of Risks and Threats of Crime in Ensuring Criminological Security". Legal, normative and metrological support of the information protection system in Ukraine: scientific and technical collection. Iss. 2 (24). P. 29–33 [in Ukrainian].
3. Oglyad mizhnarodnykh standartiv z upravlinnya ry'zy'kamy' 10.08.2018. Review of international risk management standards 10.08.2018. URL: <http://oppb.com.ua/news/oglyad-mizhnarodnyh-standartiv-z-upravlinnya-ryzykamy> (Date of Application: 01.06.2021) [in Ukrainian].
4. Metodyka otsiniuvannia spromozhnosti hromad, rozroblena Minrehionom, potrebuie doopratsiuvannia – AMU. The methodology for assessing the capacity of communities, developed by the Ministry of Regional Development, needs to be improved – AUC. URL: <https://auc.org.ua/novyna/metodyka-ocinyuvannya-spromozhnosti-gromad-rozroblena-minregionom-potrebuye-dopracyuvannya> (Date of Application: 01.06.2021) [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia kryteriiv ta Metodyky provedennia otsiniuvannia efektyvnosti diial'nosti Natsional'noho ahentstva z pytan' zapobihannia koruptsii. On approval of the criteria and Methodology for evaluating the effectiveness of the National Agency for the Prevention of Corruption. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458-2020-%D0%BF#Text> (Date of Application: 01.06.2021) [in Ukrainian].
6. *Koval'chuk, T.I., Korystin, O.Ye., Svyrydiuk, N.P.* (2019) Hibrydni zahrozy u sektori tsyvil'noi bezpeky v Ukraini. "Hybrid Threats in the Civil Security Sector in Ukraine". Science and Law Enforcement 3 (45), 69–79 [in Ukrainian].

UDC 343.1

Korystin Oleksandr,Doct. Sci. (Law), Professor, Honored Academic of Science and Technology
of Ukraine, State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-9056-5475**Tsiupryk Ihor,**Doct. Sci. (Law), Deputy Chief of Staff National Security and Defense Council
of Ukraine, Kyiv; Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-2434-5102**Svyrydiuk Nataliia,**Doct. Sci. (Law), Professor, Deputy Head of Criminological Research Laboratory
of the State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-9772-1119**Prokofieva-Yanchylenko Dariia,**Doct. Sci. (Law), Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Inter-Service
Research Center of Combating Organized Crime Problems of the National
Security and Defense Council of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-6458-5536**RISK ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT OF THE CRIMINAL
JUSTICE SYSTEM OF UKRAINE**

Research article is devoted to the issues related to national security, namely, the emphasis is put on its development and improvement. It is noted that modern challenges, effective operation of law enforcement agencies and the criminal justice

© Korystin Oleksandr, Tsiupryk Ihor, Svyrydiuk Nataliia, Prokofieva-Yanchylenko Dariia, 2021

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2021.2\(52\).12](https://doi.org/10.36486/np.2021.2(52).12)

Issue 2(52) 2021

<http://naukaipravoohorona.com/>

system in Ukraine, as key components of state policy to combat criminal threats, require systematic development of security analytics, including strategic analysis of key areas of security and social development. Emphasis is placed on the results of the interdepartmental working group on preparation of proposals to improve the functioning of the criminal justice system, which initiated a strategic analysis based on risk-oriented approach and appropriate analytical tools to form conceptual directions and tasks for further improvement of the criminal justice system of Ukraine.

Attention is focused on the results of the ON-LINE survey of the expert community formed of employees of the criminal justice system, law enforcement agencies and higher education institutions with specific learning conditions. Emphasis is placed on the limitation of the sample from the general complex of experts on the basis of a logical error check, which ensured the statistical significance, reliability and representativeness of further analysis.

The risks of the spread of threats in the criminal justice system have been assessed and the most significant threats have been identified on the basis of their rating and size limits. The analysis of threats was carried out according to their appropriate grouping. Assessment of the capabilities of the criminal justice system, emphasis is placed on the vulnerabilities of law enforcement agencies to the spread of criminal threats. Conclusions are made on the basis of the analysis of data on specificity of the activities of expert groups.

Keywords: criminal justice, law enforcement agencies, risk, threat, ability, vulnerability.

Отримано 11.06.2021